

МАНГА В ЯПОНІЇ: ЗАХИСНИЙ РЕФЛЕКС НАДМІРУ УРБАНІЗОВАНОГО СУСПІЛЬСТВА ЧИ КУЛЬТУРНО-ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ ЗДОБУТОК НАЦІЇ?¹

Термін «манга» є доволі багатозначним. Це і політичні карикатури в газетах, і досить популярні в усьому світі японські мальовані мультфільми. Але для японця це, перш за все, комікси. 4,5 млрд. одиниць книжково-журнальної продукції друкується в Японії щороку. Чверть цього числа – це комікси, що видаються у вигляді журналів або книг. Десятки видавництв щотижня постачають на книжкові ринки яскраві журнали, що за своїм обсягом конкурують з телефонними книгами. Кожен з них містить по 10-15 різноманітних історій, які друкуються з продовженням у кожному наступному номері. Значна їх частина розрахована на дитячу аудиторію, але є комікси для хлопчиків, і комікси для дівчаток. Їх зміст помітно різниться. Разові тиражі найпомітніших з них досягають 3-5 млн. Проте, також є манга для юнаків та дівчат, чоловіків і жінок. Також є десятки спеціальних видань, що присвячені науковій фантастиці, пригодам із життя роботів, космонавтів або гангстерів, уфології, демонології, азартним іграм, спорту... Манга, що користується попитом, видається у вигляді книг (нерідко серіями у 10-20 томів), що розходяться країною десятками мільйонів примірників. А на основі кращих з них створюються багатосерійні мультфільми аніме.

Півстоліття тому комікси видавалися лише для дітей. Дорослі ж надавали перевагу газетам і книгам. Зараз же у світ манги втягнулося практично все доросле населення країни. Журнали коміксів можна зустріти скрізь. Книжкові магазини і газетні кіоски пропонують на вибір десятки назв. Для тих, хто не уявляє ночі без улюбленого читива, цілодобово працюють книжкові автомати з продажу манги. Якщо виходити з того, що в країні щорічно видається понад мільярд екземплярів манги, то на кожного дорослого і дитину припадає по 10 журналів, а на родину – 27. Проте самі лише ці цифри ще не відображають масштабів повального захоплення коміксами. Бо багато хто, прочитавши свіжий випуск, залишає його на задньому сидінні автобуса, на багажній полиці потяга, на столику в кафе. І до покинутої манги одразу тягнуться руки нового читача. Нерідко можна побачити дорослого, який з захопленням гортає журнал для школярів. Опитування, які провели в ряді японських університетів, показали, що з десяти найпопулярніших серед студентів періодичних видань чотири належать до манги. Середньостатистичний читач «проковтує» мангу на 320 сторінок за 20 хвилин. Іншими словами, на кожен сторінку коміксів японець витрачає 3,75 секунди, встигаючи при цьому вловити прочитане досить добре. І справа тут не в якомусь особливому таланті. Просто японська манга помітно відрізняється від американських і європейських коміксів.

Техніка створення манги наближена до японського кінематографу – принципи символізму, ті ж прийоми розкадрування, монтажу. Якщо американських художник прискіпливо проробляє всі деталі картинки, то для автора манги досить лише натяку. Запитально піднята брова героя говорить японському читачеві значно більше, ніж багатослівні коментарі в американському коміксі. Як і японська поезія, мистецтво манги тягнеться до цінностей несканованого. Час дії вони показують, наприклад, малюючи за спинами героїв сонце, що сходить чи заходить; місце дії – фоном, на якому відбувається подія; настрій – малюнком зламанної гілки, листка що падає, сльози, яка котиться по щоці. Тому японський читач не розглядає кожен картинку, вчитуючись у слова діалогу. Він пробігає поглядом по сторінці, сприймаючи її як єдине ціле, проковтує історію як порцію гарячої локшини – не жуєчи.

Вміння працювати не тільки з текстом, а й з зображуваним рядом, увійшло, можна сказати, в генетичний код японців. Бо вся історія цієї країни пов'язана з ієрогліфікою – писемністю, яка наближена до картинки набагато більше, ніж будь-яка азбука світу.

Проте, феноменальна любов японців до манги пояснюється не тільки традиційним наданням переваги картинці над текстом. Манга відкриває японцеві вікно у нездійсненне.

---

¹ За матеріалами статті «Всесвітній феномен аніме: минуле і майбутнє», що була опублікована на шпальтах журналу «Nipponia» (№ 27, 2003, с.4-7) – авт.

В бетонних лабіринтах урбанізованої Японії дітям не залишається місця для ігор. Манга дозволяє подумки насолоджуватись простором. Школа робить з дитини суворо стандартизовану деталь для конвеєра масового виробництва. В читанні коміксів молодь знаходить відповіді на питання особистості, яка пригнічується. Зайнятий з ранку до вечора в конторі або на виробництві дорослий японець у читанні манги шукає для себе можливість розслабитись, помріяти про щось, не пов'язане з роботою. Манга для японців – не просто легке читиво. Це наркотик, що затягує не гірше за героїн чи гашиш. Ось чому відкинувши щойно прочитаний журнал для дітей японець тягнеться до нового випуску манги, мріючи знову зануритись у світ фантазії.

Феномен популярності коміксів в Японії привернув увагу видавців, які за своїми інтересами дуже далекі від створення розважального читива. Першими нові прийоми освоїли історики, що створили шкільні підручники, зміст яких ставав досить доступним навіть для найтупішого. Потім у вигляді манги стали виходити і деякі книги на кшталт серії «Життя чудових людей».

Легкість засвоєння матеріалу, який викладено у картинках, просто приголомшує. Враховуючи це, японські видавці почали видавати серію книг «основи економіки». Складні економічні поняття розкривалися художниками манга в конкретних ситуаціях як цікавий пригодницький сюжет. Будь-яку книгу з цієї серії можна перегортати за годину-дві. При цьому в голові залишаються чіткі формулювання економічних законів, схеми маркетингу, принципи взаємодії ринкових механізмів.

Будівельна фірма «Тайсей» випустила для своїх робітників комікс-інструкцію із застосування нової технології в будівництві багатоповерхових будівель з залізобетону. Страхова фірма «Сумітомо» оформила у вигляді манги коментарі до важких випадків визначення величини страхових виплат при ДТП. А машинобудівельне підприємство «Марудзюн» скористалося послугами художників манга для створення нового каталогу запасних деталей. Психологи, вихователі і дослідники в один голос стверджують, що комікси здатні передавати інформацію набагато ефективніше, ніж «голий» текст. Манга виробляє у читачів здатність швидко схоплювати «суть» проблеми, не покладаючись на принципи лінійної логіки. Саме у манзі експерти бачать причини того, що молоде покоління японців з таким успіхом оволодіває комп'ютерами і основами програмування.

Манга завжди слугувала джерелом натхнення для авторів аніме (анімаційних фільмів)², які пропонували сюжети, що були зрозумілі підліткам та молодим людям. Загальновідомо, що більша частина аніме, вироблених у 1960-х рр., були створені під впливом манга-історій. Після буму наукової фантастики телевізійні аніме, що базуються на манга-історіях, розійшлися в різних напрямках, давши світові цілу низку дуже популярних серіалів. Популярні манга-історії були екранізовані, а створені на їхній основі телевізійні аніме зайняли своє місце в поп-культурі. Парадоксально, але орієнтуючись у першу чергу на читачів молодшого шкільного віку, аніме призвели до зростання загального інтересу до манга, що підвищило обсяги продажу коміксів.

Таким чином, однозначно оцінити це феноменальне явище японської культури доволі складно, але напевно можна зараховувати до новітніх культурно-цивілізаційних надбань японців, як з огляду на масштаби його поширення в світі, так і у зв'язку зі справжньою революцією в кінематографі, яке було цим спричинено.

---

² Слід пам'ятати, що анімаційні фільми створювалися в Японії ще до Другої світової війни такими митцями, як Масаока Кендзо і Сео Таро. Після війни анімаційні кінофільми, починаючи з «Легенди про білу змію» виробництва Тоей Анімейшен, наслідували шедеври Діснея – й так успішно, що деякі з них стали популярними у всьому світі, перевершивши всі сподівання. А ще був «Могутній атом», телевізійне шоу, що використовувало відмінну від діснеївської модель, і яке встановило основні правила сучасного японського аніме – з акцентом на персонажі та сюжетній лінії. Тедзука Осаму був великим шанувальником та наслідувачем анімаційної продукції Діснея. Під час роботи над «Могутнім атомом» він вирішив видалити деякі проміжні зображення й частіше використовувати дії, що повторюються. Цей підхід, разом зі скороченням кількості рухів та естетичною привабливістю, дозволив сконцентруватися на ідеї та драматизмі. Тедзука перепробував кілька способів знизити вартість виробництва, не знижуюючи темпів праці. Він розробив унікальну форму мистецтва, в якій статичні зображення здаються такими, що рухаються і накладаються друг на друга – *авт.*